

ANNE BOGART: DESPRE AICI ȘI ACUM

Ioan Ardelean

DOI 10.46522/CT.2024.01.11

Abstract

Anne Bogart: about the here and now

The book *A Director Prepares* by Anne Bogart offers an engaging look at the world of theater, combining valuable insights and practical ideas for directors. Structured into seven key chapters (*Memory, Violence, Eroticism, Terror, Stereotype, Embarrassment, Resistance*), the book explores fundamental aspects of the human experience and its links to the art of theater. The *memory* chapter discusses the impact of memories on the creative process, emphasizing the importance of using them for authentic performance. *Violence* is analyzed in terms of its necessity in art, with the role of evoking strong emotional responses. *Eroticism* is discussed as a driving force in the creative act, while *terror* is seen as a stimulus for creativity and intensity in the stage event. *Stereotypes* are reinterpreted as tools for exploring and challenging social perceptions, while *embarrassment* is presented as a source of artistic vulnerability and authenticity. In the end, *resistance* is described as a driving force that leads artists to overcome limitations and discover their voices. Anne Bogart's book is not only about directing but also about the psychology and philosophy of theater art, making it essential reading for aspiring and experienced directors alike.

Keywords:

direction, psychology, memory, trauma, eroticism

Cartea *A Director Prepares* de Anne Bogart constituie o călătorie captivantă în lumea complexă a teatrului, oferind perspective valoroase și înțelepciune practică pentru regizorii care navighează pe tărâmul complex al creației artistice. Dar dincolo de titlul evocativ, *A Director Prepares*, această lucrare nu este doar o carte despre „bucătăria internă” a regizorului, ci mai degrabă o incursiune fascinantă în psihologia și filosofia artei teatrale. Cartea este structurată în mai multe capitole tematice, fiecare dintre ele aprofundând aspecte fundamentale ale experienței umane și legăturile lor cu arta teatrală. În cele ce urmează, voi discuta despre cele șapte capitole cheie ale cărții (*Memorie, Violență, Erotism, Teroare, Stereotip, Penibil, Rezistență*), aducând în atenția cititorului ideile pe care autoarea le pune în discuție și subiectele fascinante cu care s-a confruntat de-a lungul carierei. Cartea mai conține o prefață numită: *Poveste și anti-poveste*, o introducere și un capitol în care Anne Bogart mulțumește atât studenților de la *Columbia University* și membrilor *SITI Company*, cât și celor cu care a colaborat direct la publicarea acestei cărți (Jocelyn Clarke, Charles Mee, John Maloney, Carolyn Anderson, Wilma Hall, Sabine Andreas, Tina Landau, Talia Rodgers, Jon Jory și Guggenheim Foundation).

Memoria

Capitolul intitulat *Memorie* se deschide cu o analiză a termenului *hybris*. *Hybrisul* este și va fi o problemă a întregii umanități și, de aceea, spune autoarea, temele pieselor antice sunt încă foarte actuale. Anne Bogart explorează impactul profund al memoriei asupra procesului creativ și subliniază importanța de a recupera și folosi amintirile personale în procesul de creație, considerându-le resurse esențiale pentru construirea unui spectacol autentic. „De fiecare dată când pui în scenă o piesă, întruchipezi o amintire” (p. 28), spune Anne Bogart. Autoarea evidențiază cum amintirile noastre personale pot deveni materiale artistice valoroase și cum regizorul poate naviga prin labirintul memoriei pentru a crea o realitate teatrală vibrantă și convingătoare. Bazându-se pe bogata sa experiență

ea elucidează modul în care amintirile modelează personajele, influențează povestirea și contribuie la profunzimea emoțională a unui spectacol. „Actul memoriei este un act fizic și se află în centrul teatrului. Dacă teatrul ar fi un verb, acesta ar fi *a aminti*“ (p. 23), conchide autoarea.

Povestea continuă cu momentul în care regizorul polonez Jerzy Grotowski a acceptat colaborarea cu Universitatea din Irvine, California, iar actrița și prietena sa Wendy Vanden Heuvel au participat la cursurile oferite de către acesta. Aflăm că, pentru început, actrița s-a simțit foarte frustrată la cursurile regizorului polonez, deoarece ea nu reușea să-și găsească sursa de energie pentru a putea face față programului intens la care erau supuși participanții. În cele din urmă, actrița a apelat la rădăcinile ei evreiești și „...din această sursă a scos la iveală coduri familiare de sunet și mișcare adânc înrădăcinate în cultura evreiască. Corpul ei și-a *reamintit*“ (p. 23), spune Annea Bogart.

Anne Bogart mărturisește că, după discuția avută cu prietena sa, au început întrebările: „Care sunt codurile mele? Ce și-ar aminti corpul meu? Am fost, de asemenea, intrigată. Ce este cultura? De unde provine teatrul din Statele Unite? Pe umerii cui ne sprijinim? Ce îmi influențează sensibilitățile artistice? Care este rolul memoriei?“ (p. 23). De aici au început cercetările autoarei, urmând firul roșu al istoriei americii. Așa a realizat faptul că „În ciuda Revoluției Americane și a independenței politice ulterioare americanii s-au simțit dependenți din punct de vedere cultural de Anglia și Europa de Vest, în cea mai mare parte a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea“ (p. 33). Abia după Primul Război Mondial, când America devine o superputere și artiștii sunt influențați de idei și mișcări teatrale noi, începe conturarea unui teatru american modern. Criza anilor '20, moartea vodevilului, precum și filmul sonor au influențat dezvoltarea ulterioară a teatrului American. După cum mărturisește Anne Bogart, Konstantin Stanislavski și metoda sa a dominat mișcarea teatrală a secolului al XX-lea în America. Dar Martha Graham este cea care propune abordarea expresionistă în crearea personajelor. „De exemplu, pentru a crea un personaj în dansul său ea lua sursa și deconstruia textul scris într-o serie de gesturi care

exprimau viața emoțională din spatele cuvintelor. (...) Martha Graham a fost un pionier în mijlocul nostru“ (p. 38).

Acest capitolul este un memento emoționant al puterii amintirilor personale și colective în crearea unor experiențe teatrale autentice și rezonante. Autoarea ne poartă de-a lungul istoriei poporului american pentru a ne face să înțelegem că numai atunci când „... ne putem vedea pe noi înșine în relație cu predecesorii noștri și cu impulsurile din spatele inovațiilor lor, propriul nostru teatru va deveni în mod necesar mai intens, poetic, metaforic, uman și expresiv“ (p. 40), concluzionează autoarea.

Violența

Anne Bogart abordează fără teamă și într-un mod foarte convingător tema violenței în actul artistic, violența pe care Antonin Artaud o definește drept „(...) hotărâre neclintită, sânguină, strictă“ (p. 45). Ea explică când și unde a realizat pentru prima dată necesitatea violenței în creația artistică. „Asta s-a întâmplat în primăvara anului 1986 (...) privindu-l pe Robert Wilson în repetiții“ (p. 43). Și mai adaugă și faptul că „Arta este violentă. A fi decisiv înseamnă a fi violent“ (p. 45).

Așadar, Anne Bogart explorează complexitatea și ambiguitatea acestui element în teatru, subliniind în același timp nu doar aspectele fizice ale violenței, ci și cele emoționale și psihologice. Ea încearcă să explice efectele unui astfel de act asupra actorului, afirmând că: „Atunci când un actor reușește un moment spontan, intuitiv sau pasional în timpul repetițiilor, regizorul rostește cuvântul fatal *păstrează-l*, eliminând toate celelalte soluții potențiale. Acest cuvânt crud, *păstrează-l*, înfige un cuțit în inima actorului, deoarece el știe că următoarea încercare de a recrea acel rezultat va fi falsă, afectată și fără viață“ (p. 45). Prin analiza detaliată a modurilor în care violența poate fi reprezentată scenic, autoarea oferă o perspectivă bogată și provocatoare asupra acestui aspect vital al teatrului. Pentru a explica necesitatea violenței în actul artistic autoarea inserează povestea pictorului american Chuck Close care datorită unui accident vascular

cerebral a rămas imobilizat în scaunul cu roțile, dar care, prin exerciții, a reușit să recâștige, parțial, controlul asupra mâinilor și așa a reînceput să picteze. Cu pensulele legate de mâini și cu anumite limite în mișcare, Chuck Close a trebuit să se readapteze, să se reinventeze. Se pare că, în urma efortului, a rezultat cea mai importantă lucrare a vieții sale. Așadar, violența se declanșează în fața situațiilor limită.

Întregul capitol este plin de povești pe care Anne Bogart le spune pentru a-și putea susține punctul de vedere asupra violenței artistice. Prin anecdote pătrunzătoare și sfaturi practice, Anne Bogart îi încurajează pe regizori să valorifice natura viscerală a violenței pentru a evoca răspunsuri emoționale puternice, evitând în același timp gratuitatea.

Erotismul

„Rolul atracției și al erotismului în teatru este rareori discutat cu adevărat și totuși ambele sunt ingrediente vitale în actul creativ și în dinamica dintre public și actori“ (p. 61), afirmă Anne Bogart. În acest capitol, autoarea propune o discuție inedită și provocatoare despre erotism și atracție în actul artistic. Împarte capitolul în șapte subcapitole și analizează cum forțele erotice pot influența actorii și regizorii în timpul procesului creativ. Cele șapte subcapitole sunt: 1. *Ceva sau cineva te oprește din drum*, 2. *Te simți atras de el*, 3. *Îi simți energia și puterea*, 4. *Te dezorientează*, 5. *Stabilești primul contact; îți răspunde*, 6. *Trăiești o relație prelungită*, 7. *Ești schimbat iremediabil*. Ea explorează subtilitățile și ambiguitățile erotismului în teatru, făcând legături între energiile erotice și creativitatea artistică. Discută provocările și recompensele explorării temelor erotice pe scenă, subliniind importanța creării unui mediu sigur și respectuos pentru artiști.

Capitolul *Erotismul* oferă o privire profundă în zonele umbroase ale interacțiunii umane, servește drept ghid pentru regizorii care caută să echilibreze nuanțele delicate ale senzualității cu integritatea artistică și cum acestea pot fi exploatare în beneficiul expresivității artistice.

Teroarea

În teatru, teroarea este abordată dintr-o perspectivă neașteptată și constructivă. Teroarea, spune Anne Bogart, „[...] face ca teatrul să fie convingător atât în procesul de creație, cât și în experiența publicului“ (p. 79). Ea ne povestește despre primele momente în care a simțit teroarea din perspectiva actului artistic. Evenimentul a avut loc la vârsta de 6 ani, undeva prin Tokyo, când un actor cu fața pictată în alb s-a apropiat de ea. „M-am ascuns în fusta mamei mele. Această viziune îngrozitoare și frumoasă în același timp a fost prima mea întâlnire cu teroarea, un actor în costum și care purta o mască“ (p. 80). După acel moment, au urmat foarte multe evenimente în care Anne Bogart a experimentat teroarea atât din postura de spectator, cât și din cea de regizor.

Autoarea argumentează că frica și anxietatea pot fi instrumente puternice în procesul de creație și observă cum teroarea poate stimula creativitatea și poate aduce o intensitate vitală în spectacol. Pentru a-și argumenta punctul de vedere, ea aduce în discuție interviul actorului William Hurt în care spunea că: „Cei care funcționează din frică caută siguranță, cei care funcționează din încredere caută libertate“ (p. 83), iar Anne Bogart merge mai departe cu raționamentul și afirmă că „Aceste două agende sunt posibile, deoarece ele influențează în mod dramatic procesul de creație. Prin urmare, atmosfera din sala de repetiții poate fi impregnată fie de teamă, fie de încredere“ (p. 83). În loc să evite sau să reprime frica, Anne Bogart îl încurajează pe regizor să o abordeze și să o utilizeze pentru a obține rezultate artistice semnificative. Disecând mecanismele din spațiile inducerii terorii, rolul fricii în teatru este examinat atât din perspectiva personajelor, cât și din cea a publicului. Așadar, Anne Bogart le oferă regizorilor instrumente pentru a naviga pe linia fină dintre frica autentică și șocul gratuit, sporind impactul general al spectacolului.

„Stereotip“ sau „clișeu“

„În acest capitol, examinez ipotezele noastre cu privire la semnificația și utilizările stereotipului, ale clișeului și ale memoriei culturale moștenite. Mă interesează aceste aspecte atât din punctul de vedere al interacțiunii artistului cu ele, cât și al recepției lor de către public“ (p. 91). Așa-și începe Anne Bogart discuția despre *stereotip* sau *clișeu* în teatru. *Stereotip* sau *Clișeu* analizează modul în care regizorul poate submina și reinterpretă stereotipurile. *Stereotip* sau *Clișeu* este un capitol care îndeamnă la reflecție, un capitol în care Anne Bogart abordează această discuție pornind de la originile cuvântului stereotip-*stere*, care în greacă înseamnă *solid*, și ajungând în zilele noastre la conversațiile domniei sale purtate cu Tadashi Suzuki pe această temă. Tadashi Suzuki explică de ce Kayoko Shiraishi, actrița cu care el a colaborat la foarte multe spectacole de-a lungul anilor, „... era cea mai slabă actriță în repetiții“ (p. 93). El merge mai departe și dezvăluie procesul de lucru pe care-l parcurgea actrița. „Tot ceea ce a făcut a fost un clișeu nefocalizat. În timp ce toți ceilalți actori reușeau să repete fără probleme, ea se lupta cu personajul“ (p. 93). Dar în cele din urmă, spune Tadashi Suzuki, alimentată de energia care rezulta din lupta ei cu stereotipul, reușea să-și eclipseze toți partenerii de scenă. După această discuție, Anne Bogart a început să se întrebe „(...) despre conotațiile negative din jurul cuvântului stereotip și despre eforturile sale persistente de-a le evita“ (p. 93). Iată ce părere are Anne Bogart despre perpetuarea stereotipurilor în teatru: „Poate că stereotipul ar putea fi considerat mai degrabă un aliat decât un dușman“ (p. 93). Anne Bogart îndeamnă, prin exemple și analize, la o abordare creativă și conștientă a utilizării stereotipurilor, transformându-le în instrumente de explorare și provocare a percepțiilor sociale. Ea ilustrează cum stereotipurile pot fi subversiv folosite pentru a submina așteptările publicului și pentru a genera noi înțelesuri și semnificații. „Stereotipurile pot fi opresive dacă sunt acceptate orbește în loc să fie contestate. Ele pot fi periculoase, deoarece, *dacă nu se aprinde focul sub ele*, se vor reduce în loc să se extindă. Ele pot fi negative, deoarece, din punct de vedere istoric, oamenii au fost reduși de prejudecata stereotipului“ (p. 98).

Penibilul

„Situția penibilă este un partener în actul creativ - un colaborator cheie“ (p. 113), spune Anne Bogart. Ea nu se teme să exploreze zona penibilului, subliniind că această emoție poate fi o sursă puternică de umor și introspecție. Această emoție dă ritmul textului rostit, „[...] neliniștea ține replicile strânse... (p. 116), după părerea lui Anne Bogart. Ea argumentează că acceptarea și explorarea situațiilor penibile pot aduce autenticitate și vulnerabilitate în actul artistic. „Stânjeneala generează strălucire, prezență scenică și o dizolvare a obișnuinței. [...]. Un actor bun riscă în fiecare moment. Nu există nimic mai frumos decât să fii la repetiție cu un actor care este dispus să pună piciorul în teritoriul penibilului“ (p. 116). Ea îi încurajează pe regizori să accepte disconfortul situațiilor penibile ca pe un catalizator pentru creștere, atât pe plan personal, cât și în cadrul ansamblului artistic, promovând o cultură a încrederii și a experimentului. Pe baza experiențelor, a unui proces asiduu de căutare și rezolvare a situațiilor penibile atât de necesare în procesul creației, Anne Bogart a descoperit zece noțiuni utile pentru a trece peste astfel de momente dificile: 1. *Nu te poți ascunde; împlinirea ta ca artist nu este separată de împlinirea ta ca ființă umană: totul este vizibil.* 2. *Fiecare act creativ include un salt.* 3. *Nu poți crea rezultate; poți doar să crezi condițiile în care s-ar putea întâmpla ceva.* 4. *Pentru a intra în paradis, de obicei trebuie să intri pe ușa din spate.* 5. *Permiteți-vă să vă dezechilibrați.* 6. *Nesiguranța este în regulă.* 7. *Folosiți accidentele.* 8. *Plimbați-vă pe funie în echilibru între control și haos.* 9. *Faceți-vă teme, dar să fiți conștienți de momentul în care trebuie să vă opriți.* 10. *Concentrați-vă pe detalii.* Iată doar câteva gânduri concrete și practice pe care Anne Bogart le oferă regizorilor pentru a integra penibilul în mod inteligent și eficient în creația lor.

Rezistența

„Orice acțiune generează rezistență la acea acțiune“ (p. 137), ne reamintește Anne Bogart. În cele din urmă, pentru Anne Bogart *rezistența* servește drept strigăt de mobilizare

pentru regizori. „Teatrul este actul de rezistență împotriva tuturor șanselor. Arta este o sfidare a morții“ (pp. 150-151). Ultimul capitol al acestei cărți se axează pe provocările și obstacolele pe care regizorii le întâmpină în drumul lor artistic. Autoarea analizează modul în care *rezistența* poate deveni o forță motrice, împingându-i pe artiști să-și depășească limitele și să-și descopere adevărata voce artistică. „Atitudinea ta față de rezistență determină succesul muncii tale și viitorul tău“ (p. 155). Ea oferă sfaturi practice și strategii pentru a depăși momentele dificile și pentru a transforma rezistența într-o forță constructivă. Anne Bogart pledează pentru împingerea limitelor, punerea la îndoială a normelor și încurajarea unui spirit de rezistență împotriva stagnării artistice. Acest capitol îi inspiră pe regizori să fie curajoși în alegerile lor și să își folosească platforma pentru a provoca gândirea și schimbarea socială. „Nu așteptați. Nu așteptați să aveți suficienți bani pentru a realiza ceea ce credeți că aveți în minte. Lucrați cu ceea ce aveți *acum*. Lucrați cu oamenii din jurul vostru chiar *acum*. Lucrați cu arhitectura pe care o vedeți în jurul vostru chiar *acum*. Nu așteptați ceea ce presupuneți că este mediul adecvat, lipsit de stres, în care să generați expresie. Nu așteptați maturitatea, intuiția sau înțelepciunea. Nu așteptați să fiți siguri că știți ce faceți. Nu așteptați până când veți avea suficientă tehnică. Ceea ce faci *acum*, ceea ce faci din circumstanțele tale prezente va determina calitatea și amploarea eforturilor tale viitoare. Și, în același timp, aveți răbdare“ (p. 155).

A Director Prepares de Anne Bogart nu este doar o carte despre regie teatrală; este o călătorie provocatoare și revelatoare în psihologia artistică. Situațiile elocvente și intuițiile profunde descrise de Anne Bogart ridică această carte la rangul de lectură obligatorie atât pentru regizorii aspiranți, cât și pentru cei experimentați.

Anne Bogart, *A director prepares-Seven essays on Art and Theatre*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2001, 168 p.